
ЕКОНОМІКА Й УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 351:339.9

© Якобчук В.П., Литвинчук І.Л., 2013

Житомирський національний агроекологічний університет, Житомир

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА АРХІТЕКТОНІКА ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Проведено аналіз інституціонального середовища інноваційних систем країн Європи з виокремленням моделей сучасних технологій державного управління. Представлено основні тенденції інституціоналізації інноваційних ландшафтів.

Ключові слова: інноваційна система, інституціональний устрій, технології державного управління.

Постановка проблеми. У ХХІ столітті відбулося безпрецедентне прискорення соціально-економічного розвитку суспільства: впровадження технологій в економіку істотно збільшилося в обсязі і перетворилося на основне джерело економічного зростання. Як наслідок, у розвинених країнах почали формуватися інфраструктурні мережі підтримки інновацій у різних секторах національної економіки, спрямовані на забезпечення синергії між наукою та бізнесом. Аналіз інституціонального середовища країн світового економічного авангарду демонструє пряму залежність показників інноваційного розвитку від ступеня залучення держави у процес розбудови інноваційних ландшафтів, що зумовлює актуальність дослідження особливостей реалізації зарубіжних урядових ініціатив.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теорії та практики інноваційного розвитку економіки, становлення інноваційного менеджменту досліджували такі зарубіжні науковці, як І. Бенкс, В.Л. Гіл Чарльз, К. Кемпбелл, М. Клейтон Крістенсен, М.Е. Портер, Б. Санто, Б. Твісс, Р. Фостер, Ф. Фукуяма, Й. Шумпетер, а також вітчизняні вчені Г.О. Андрощук, Ю.М. Бажал, О.Б. Бутнік-Сіверський, В.М. Гесць, О.Д. Святоцький, Г.М. Соловійов та ін. Проте недостатньо висвітлено у наукових працях наразі залишається проблема інституціонального забезпечення інноваційних процесів, що зумовлює проведення подальших досліджень.

Постановка завдання. Метою роботи є аналіз європейських моделей державного управління

інноваційним розвитком економіки.

Викладення основного матеріалу дослідження. Досвід розвинених країн світу доводить, що ключова роль у забезпеченні та належному спрямуванні інноваційного розвитку економіки, формуванні національної інноваційної системи, здатної сприяти його прискоренню, належить державі, яка встановлює стратегічні цілі, забезпечує ресурсну підтримку, включаючи, зокрема, бюджетне фінансування, податкове стимулювання, кредитну підтримку тощо. Особливу значимість у процесах функціонування національної інноваційної системи має організація та стимулювання процесів оновлення технологій, передача наукових розробок зі сфери одержання знань у виробництво, що досягається за допомогою розвитку системи освіти, ринку інтелектуальної власності, створення інноваційної інфраструктури.

Домінуюча роль держави у формуванні національної інноваційної політики в першу чергу полягає у заснуванні інститутів, здатних контролювати дотримання учасниками інноваційного процесу "правил гри". Такі інститути створюються у кожній сучасній країні, проте істотно різняться за певними показниками: тематичним фокусуванням, розміром, типом організації, географічним розгалуженням розташування структурних ланок тощо. Для Європи найбільш характерні дві моделі інституціонального устрою інноваційних систем:

1) Консолідована модель, за якої відповідальність у державі за вжиття окремих політичних заходів щодо інноваційного розвитку

покладається на одне міністерство. До таких країн можна віднести, зокрема, Данію, де вся відповідальність за політику НДДКР зосереджена в рамках Міністерства науки, технологій та інновацій, а також Іспанію, де провідною установою, що відповідає за управління та координування інноваційних заходів стало Міністерство науки та інновацій [1-3].

2) Модель зорієнтованого функціонального розподілу, за якої в країні щонайменше два міністерства відповідальні за визначення політики інноваційного розвитку. Найчастіше відповідальність за здійснення інноваційної політики в таких державах розподіляється між міністерством економічного або фінансового профілю, що відповідає за інноваційну стратегію в цілому, та міністерством освітнього і наукового спрямування, що займається питаннями забезпечення освітнього процесу та наукових досліджень. До країн даного типу можна віднести Фінляндію, де основними інститутами, що задіяні в інноваційній діяльності, є Міністерство праці й економіки та Міністерство освіти; Нідерланди - Міністерство економіки та Міністерство освіти, культури і науки; Великобританію - Міністерство з питань інновацій, університетів і ремесел і Міністерство з питань бізнесу, підприємництва і регулятивних реформ; Португалію - Міністерство економіки та інновацій та Міністерство науки, технологій та вищої освіти; Литву - Міністерство господарства і Міністерство науки й освіти; Польщу - Міністерство національної освіти, Міністерство економіки та Міністерство регіонального розвитку; Швецію - Міністерство промисловості, енергетики та комунікацій, Міністерство освіти і досліджень, Міністерство культури, Міністерство охорони здоров'я та соціального захисту, Міністерство з питань довкілля, Міністерство оборони та Міністерство фінансів [1-3].

Зауважимо, що обидві вказані моделі мають свої переваги і недоліки, внаслідок чого в останні роки посилюється увага до оцінки інноваційної політики як своєрідного навчального інструмента. Успіхи однієї країни можуть бути контрпродуктивними для інноваційної системи іншої, тому ідентифікація проблем повинна супроводжуватись експериментальним характером можливих способів їх вирішення.

Формування складних ієрархічних систем управління інноваційним розвитком економіки в країнах Європи, незважаючи на відсутність єдиних підходів до координування функцій менеджменту, свідчить, що тема стимулювання інновацій як найважливішої умови забезпечення стійкого економічного розвитку стала домінуючою у владних колах. Зокрема, аналіз

особливостей реалізації управлінських функцій провідними міністерствами, відповідальними за здійснення інноваційної політики в країнах Європи, дозволяє помітити тенденцію до утворення великої кількості координаційних та консультативних комітетів і рад різної спрямованості, що працюють під керівництвом прем'єр-міністра, парламенту чи безпосередньо відносяться до сфери управління міністерств. Роль відповідних координаційних механізмів різниться - від формального існування у так званому "фоновому" режимі до несення повної відповідальності за координування процесів розробки та реалізації інноваційної політики.

Так, в Австрії утворено Національну Раду з питань наукових досліджень і розвитку технологій, визначену основним дорадчим органом уряду у сфері інноваційної політики, до завдань якого належить визначення майбутніх пріоритетних напрямків інноваційного розвитку та джерел фінансування. У Нідерландах створена Консультативна Рада з питань наукової та технологічної політики, яка надає уряду пропозиції з метою ефективного використання бюджетних коштів та своєчасної переорієнтації досліджень. У Данії діють дослідницькі ради: Датська Рада з питань дослідницької політики - надає дорадницькі послуги міністру науки, технологій та інновацій, парламенту та уряду країни; Датська Рада незалежних досліджень - фінансує дослідницьку діяльність та надає наукову підтримку проектам; Датська Рада стратегічних досліджень - виконує дорадницькі та фінансові функції; Датський Комітет координації досліджень - здійснює координацію державного фінансування досліджень. Основними дорадчими органами Швеції є Шведська дослідницька рада з питань гуманітарних, природних та інженерних наук, медицини та освіти; Шведська дослідницька рада з питань робочого віку та соціальних наук та Шведська дослідницька рада з питань охорони довкілля, сільськогосподарських досліджень і просторового планування. Дорадчим органом уряду Норвегії, що здійснює координацію функціонування інноваційної системи, є Науково-дослідницька Рада; уряду Фінляндії - Рада з питань досліджень та інновацій; Чехії - Рада з питань дослідження і розвитку; Іспанії - Генеральна та Дорадча Ради з науки і технологій [1-10].

Питання ефективності та доцільності застосування різноманітних інструментів підтримки інновацій перетворилося на стрижневу проблему державної інноваційної політики, особливо в умовах фінансової кризи, що створила жорсткі бюджетні рамки для урядів європейських держав. Продовжується активний пошук та обговорення інструментів стимулювання інновацій, що здатні забезпечувати максимальний ефект при

мінімальному негативному екстернальному впливі на ринкове середовище, внаслідок чого помітною тенденцією інституціоналізації європейських інноваційних ландшафтів стало значне залучення відомств до реалізації інноваційної політики.

Так, у Словаччині політичні заходи щодо інноваційного розвитку та наукових досліджень впроваджуються Словацьким відомством з питань інновацій та енергетики, Національним відомством з розвитку малого та середнього підприємництва та Відомством з питань структурних фондів. Впровадженням інноваційної політики у Швеції займаються: Агенція для розвитку інноваційних систем (VINNOVA), Шведська Агенція розвитку бізнесу (NUTEK), Агенція з освоєння космосу (Space Agency) та Енергетична агенція (STEM). У Данії діє Датська агенція науки технологій та інновацій, що виконує також функцію секретаріату низки спеціально створених наукових та інноваційних об'єднань. У Норвегії створено Державне агентство з питань сприяння міжнародному співробітництву, у Фінляндії - Національне фондове агентство з технологій та інновацій "Tekes", у Нідерландах - Агенцію інноваційної політики; у Португалії - Агенцію інновацій; у Литві - Литовське Агентство економічного розвитку та Литовське агентство розвитку малого й середнього підприємництва. У Словенії кожне міністерство має відповідальні за реалізацію політичних заходів виконавчі відомства, найбільш важливими з яких є Словенське технологічне управління та Державне управління з розвитку підприємництва та іноземних інвестицій [1-10].

Зауважимо, що такого роду агенсифікація інноваційної системи свідчить про певною мірою бюрократичний характер сучасних технологій державного управління в Європі. При такій кількості управлінських ланок надзвичайно важливою проблемою є координація діяльності та уникнення дублювань у характері й обсязі функціонального навантаження органів, відповідальних за реалізацію інноваційної політики.

Загалом ставлення урядів країн Європи до підтримки інновацій в останні роки суттєво трансформувалося під тиском глобалізації та посилення міжнародної конкуренції від нейтрального до такого, що передбачає активну пряму участь держави у стимулюванні інноваційних процесів, що знайшло виявлення у наступних тенденціях: 1) активізація міжурядової взаємодії у питаннях інноваційного розвитку та міжурядовий трансфер інструментів стимулювання інновацій; 2) перехід від моделі підтримки пропозиції інновацій до моделей стимулювання попиту на інновації; 3) інтеграція державних політик у сферах розвитку науки,

освіти, технологій, а також посилення уваги до розвитку мереж і підтримки взаємодії між різними учасниками інноваційних процесів; 4) розмивання меж між інноваційною та промисловою політикою.

Висновки. У сучасну епоху стабільний розвиток економіки можливий лише за умови створення повноцінної національної інноваційної системи, всі складові частини якої (наука та освіта, промислове виробництво та сфера фінансів) узгоджені між собою, а результати інтелектуальної діяльності людини як провідного елементу продуктивних сил економічної системи захищені на законодавчому рівні і створюють стійкі конкурентні переваги країни на зовнішніх ринках. Активна регулююча роль у відповідних процесах належить державі, яка одночасно виступає в ролі інстанції, відповідальної за розвиток фундаментальної науки як сфери стратегічних інтересів, вищої освіти та інших галузей "індустрії знань", а також забезпечує постійне вдосконалення соціальної, економічної та правової бази науково-технологічного розвитку.

Список літератури

1. Strategy of innovative development of Ukraine for 2010-2020 in terms of global challenges/Authors compliers: Hennadiy Androshchuk, Ihor Zhylyayev, Borys Chyzhevskiy, Mykola Shevchenko. -Kyiv: Parliamentary publishing house, 2009. - 632 p.
2. Андрощук Г. О. Інноваційна політика ЄС: стратегічні напрямки // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Інформація, аналіз, прогноз і стратегічні важелі ефективного державного управління", Київ, 29-30 травня 2008 р. - С. 7-16.
3. Інноваційна політика: Європейський досвід та рекомендації для України. - Том 1. - Ключові особливості інноваційної політики в якості основи для розробки заходів сприяння інноваціям, що спрямовують Україну до заснованої на знаннях конкурентоспроможної економіки - порівняння ситуації в ЄС та Україні. - К.: Фенікс, 2011. - 214 с.
4. Андрощук Г. О. Коммерциализация результатов исследовательской деятельности: зарубежный опыт государственной поддержки. 13-я Международная научно-практическая конференция "Актуальные проблемы интеллектуальной собственности". Ялта, 1-5 сентября 2008. - С. 47-60.
5. Bach L., Mats M. (2005). From economic foundations to S&T policy tools: a comparative analysis of the dominant paradigms. In Matt M., Llerena P. (eds). Innovation Policy in a Knowledge-Based Economy: Theory and Practice. Springer Verlag.
6. Chaminade C., Lundvall B., Vang J., Joseph

K. (2009). Designing innovation policies for development: towards a systemic experimentation-based approach. In Lundvall B. et al. (eds.) Handbook of Innovation Systems and Developing Countries.

7. ECR (2003). Raising EU R&D Intensity - Improving the Effectiveness of the Mix of Public Support Mechanisms for Private Sector Research and Development. Report to the European Commission by an Independent Expert Group.

8. Teubal M. (2002). What is the systems perspective to Innovation and Technology Policy (ITP) and how can we apply it to developing and

newly industrialized economies? // Journal of Evolutionary Economics. Vol. 12 (1).

9. Керівництво Осло. Рекомендації щодо збору та аналізу даних стосовно інновацій. Третє видання. Спільна публікація ОЕСР і Євростату. Переклад з англійської та наукова редакція Андрощук Г. О. - К: УкрІНТЕІ, 2009. - 163 с.

10. Катуков Д.Д., Малыгин В.Е., Смородинская Н.В. Институциональная среда глобализированной экономики: развитие сетевых взаимодействий / Научный доклад под ред. Н.В. Смородинской. - М.: Институт экономики РАН, 2012. - 45 с.

Аннотация

Валентина Якобчук, Ирина Литвинчук

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНАЯ АРХИТЕКТОНИКА ИННОВАЦИОННЫХ СИСТЕМ: ЕВРОПЕЙСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

Проведен анализ институциональной среды инновационных систем стран Европы с выделением моделей современных технологий государственного управления. Представлены основные тенденции институционализации инновационных ландшафтов.

Ключевые слова: инновационная система, институциональный строй, технологии государственного управления.

Summary

Valentina Yakobchuk, Irina Litvinchuk

INSTITUTIONAL ARCHITECTONIC OF INNOVATION SYSTEMS: EUROPIAN TECHNOLOGY OF PUBLIC MANAGEMENT

The institutional environment of innovation systems of the European countries with distinguishing models of modern technology of public management is analyzed. The basic tendencies of institutionalization of innovative landscapes are presented.

Keywords: innovation system, institutional structure, public management